

УДК 81'255.2:6(083.133)

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-30>

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАТЕНТІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

LINGUOSTYLISTIC FEATURES OF PATENTS IN TRANSLATION FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

Макогон Т. С.,

orcid.org/0009-0004-3622-4476

*магістрант кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізького державного педагогічного університету*

Кудрявцева Н. С.,

orcid.org/0000-0001-7641-9543

Scopus-Author ID: 57191324400

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізького державного педагогічного університету*

У статті розглядаються мовностилістичні та перекладацькі особливості патентних документів, а також їх відтворення при перекладі патентів, які стосуються винаходу, пов'язаного з медичною сферою, а саме, зі створенням одноразового медичного шприца. Розглянуто історію виникнення патенту як офіційного документу та його особливості як специфічного жанру на перетині технічного та юридичного стилів. Детально описано сутність патентної заявки на винахід. Заявка висвітлює новизну та детальний опис винаходу та має встановлену структуру написання. Висвітлено причини, через які виникає необхідність перекладу патентної документації. Вагомою підставою для цього є судові справи, зумовлені патентними суперечками. Схарактеризовано структурні особливості патентів. До них відносимо заголовок, опис, у якому містяться підрозділи, розділ з формулами, креслення та реферат. Особливу увагу зосереджено на мовностилістичних рисах патентів, а також на важливості їх урахування у процесі перекладу, а саме: технічна та юридична точність, логічність та структурованість. Шляхом аналізу прикладів, стаття висвітлює своєрідність передачі інформації та збереження точності при перекладі патентів з англійської на українську мову. Наведено головні мовностилістичні особливості патентів, до яких належать: лексичні повтори, анафора, вживання загальнонаукової термінології, юридичної субмови та номіналізації. Визначено ключові аспекти їх відтворення при перекладі. Розглянуто приклади англійського патенту та його перекладу українською мовою на синтаксичному, лексичному та морфологічному рівнях. Розкрито сутність підходу «дзеркальний переклад» як загальної стратегії перекладу патентної документації. Установлено, що найпоширенішими способами при перекладі патентів є буквальний та еквівалентний способи перекладу.

Ключові слова: патент, технічний текст, юридичний текст, переклад, способи перекладу.

The article deals with the linguostylistic features of patent documents, as well as their rendering in the translation of patents describing inventions in the medical field, namely, a disposable medical syringe. The history of patent as a specific genre at the intersection of technical and legal styles is considered. We described in detail the nature of a patent application for an invention. The application covers the novelty, contains a detailed description of the invention and has a certain structure. We also explain the reasons for the need to translate patent documents. A significant reason for this is patent litigation caused by the infringement of copyright. The structural features of patents are characterized, including a header, a patent description, which contains subsections, a section with claims, drawings, and an abstract. Particular attention is paid to the linguostylistic features specific to patent texts, as well as their importance in the process of translation, such as technical and legal accuracy, coherence, and consistency. By means of analyzing examples, the article highlights the peculiarities of conveying information and maintaining accuracy in the translation of patents from English into Ukrainian. The main linguostylistic features of patents are analyzed, including lexical repetition, anaphora, non-restrictive terminology, legal phraseology/legal language and nominalization. The key aspects of their use in translation are determined. We also consider examples of an English-

language patent and its translation into Ukrainian at the syntactical, lexical and morphological levels. We analyze the approach «mirror translation» as a key strategy for translating patent documentation. In addition, literal and equivalent techniques are defined as the most common techniques in translation of patents.

Key words: patent, technical text, legal text, translation, translation techniques.

Постановка проблеми. Дослідження мовностилістичних особливостей патентів є вкрай актуальною темою в контексті зростаючої міжнародної торгівлі, інноваційного розвитку та захисту інтелектуальної власності. Патентна документація відіграє ключову роль у захисті новаторських розробок та технічних винаходів. Розуміння мовностилістичних особливостей цих документів та вміння ефективно відтворювати їх при перекладі стає надзвичайно важливим для забезпечення правової відповідності, захисту інтелектуальної власності та підтримки інноваційного середовища. Отже, розгляд цієї теми не лише сприяє покращенню якості перекладу патентних документів, але й відіграє важливу роль у розвитку науково-технічного прогресу та міжнародного співробітництва.

Останнім часом патентна діяльність інтенсифікувалася майже в усіх галузях техніки. Дослідники [1] припускають, що 90–95% усіх винаходів світу можна знайти в патентних документах. Також існує думка, що патенти є ключем до комерційного використання винаходів. Інновації вважаються рушійною силою конкуренції, економічного зростання та створення робочих місць. Патенти відіграють центральну роль у реєстрації інновацій і в розробці бізнес-стратегії. Сьогодні патенти стають все більш значущими для успіху ІТ бізнесу [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які присвячують свої дослідження лінгвістичним особливостям патентної документації слід назвати Т. Аношкову [2], С. Коломієць, В. Коломієць [1], М. Олохан [3] та інших. Результати їхніх розвідок висвітлюють можливі помилки, які можуть виникнути під час перекладу англійських патентів українською мовою, а також основні ознаки патенту як виду технічної документації [2]. Проаналізували методи аналізу патентних документів і розглянули основні виклики та проблеми при перекладі [1]. М. Олохан детально та чітко описала структуру патентних документів [3].

Метою нашого дослідження є з'ясування структурних та мовностилістичних особливостей патентних документів, а також висвітлення труднощів, які виникають при перекладі цих текстів. Задля досягнення мети ми проаналізуємо структуру, лексико-граматичні особливості патентів, а також ідентифікуємо труднощі їх перекладу, пов'язані з відтворенням термінології.

Виклад основного матеріалу. Патент – це вид науково-технічної документації, який накладає певні юридичні зобов'язання та закріплює авторство та право власності на винаходи, корисну модель або промисловий зразок. Процедура видачі та отримання патенту в різних країнах істотно не відрізняється. Разом з тим слід зазначити, що в ході історичного розвитку від промислової революції до цифрової епохи всі революційні винаходи відбувалися в найпотужніших і найвпливовіших на той час державах. Саме тому найпоширеніші види патентів мають британське або американське походження [2].

Хоча існують деякі свідчення про те, що певна форма патентних прав була визнана ще в стародавній Греції, першою законодавчо закріпленою патентною системою зазвичай вважається Венеціанський патентний статут 1474 року. Патенти систематично видавалися у Венеції з 1474 року, коли набув чинності указ, згідно з яким про нові винаходи слід було повідомляти республіці, щоб отримати правовий захист від потенційних порушників. Період захисту становив 10 років. Коли венеціанці емігрували, вони шукали подібний патентний захист у своїх нових домівках. Це привело до поширення патентних систем в інших країнах.

Патент – це форма інтелектуальної власності. Патент надає його власнику право забороняти іншим особам виготовляти, використовувати, продавати та імпортувати винахід протягом обмеженого періоду часу, зазвичай двадцяти років. Патентні права надаються в обмін на публічне визнання винаходу. Особи, які займаються дослідницькою роботою, часто зобов'язані

за трудовим договором передавати винаходи своєму роботодавцю. У більшості країн патентні права підпадають під дію цивільного законодавства, і власник патенту повинен подати в суд на порушника патенту, щоб захистити свої права.

Щоб отримати патент, технічна інформація про винахід повинна бути опублікована в патентній заявці. Патентна заявка подається окремо на кожний конкретний винахід. Вона повинна містити письмовий опис винаходу, який би дозволив фахівцю у відповідній технічній галузі створити і використати винахід. Цей опис зазвичай містить ілюстрації винаходу, а також опис найбільш прийняттого, на думку винахідника, способу використання винаходу.

Як зазначає М. Олохан [3], заявка на винахід є комунікативним процесом, що втілює комунікативну мету. Така мета реалізується в соціальному контексті патентної системи та промислового виробництва. Першою складовою заявки є винахід, який представляє нову ідею, що підлягає патентуванню. Це подається через назву та короткий опис винаходу. Патентна заявка повинна містити повний і детальний опис винаходу, як правило, з ілюстраціями або рисунками. Заявка також повинна містити ряд пунктів формули винаходу, що описують винахід. У формулі винаходу чітко вказується, яким чином винахід відповідає умові новизни, і детально описуються конкретні ознаки або властивості винаходу, які є основою для цих пунктів.

Як стверджують К. Гелмерс і Л. МакДонаф [4], саме загроза судового процесу, а не сам судовий процес, обумовлює цінність патентування. Відстеження можливих порушень може бути дорогим процесом, і власник патенту повинен вирішити, чи варто це робити, і, якщо виявлено можливі порушення, чи варто йти далі і розпочинати судовий процес. Яскравим прикладом патентної суперечки, яка розгорнулася в залах судових засідань у США і Кореї, є справа Apple і Samsung – двох компаній, які рідко зникають з бізнес-новин через постійні патентні суперечки щодо різних винаходів для смартфонів [5]. Дослідження К. Гелмерс і Л. МакДонаф [3] судових справ у Великій Британії, пов'язаних з патентами між 2000 та 2008 рр., показало, що близько 43% справ були подано зі звинуваченнями у порушенні прав, тоді як близько 31% справ стосувалися анулювання патенту, але лише близько половини справ дійшли до остаточного рішення. Якщо судовий процес досягає міжнародних масштабів, часто виникає потреба в перекладі документів, зокрема не лише патентів, а й інших судових документів, кореспонденції, висновків експертів тощо.

Патент характеризується особливою структурою в англійській і українській мовах. Він складається з титульної частини, попереднього опису, повного опису винаходу, патентної формули, засвідчення тексту заявки автором винаходу, зазначення патентного повіреного та ілюстративної частини [6]. За М. Олохан [3], можемо схарактеризувати структуру патенту. Так, заголовок складається з декількох елементів, кожен з яких позначений номером у круглих дужках. Ці номери є міжнародними стандартизованими кодами ІНІД (INID codes), або міжнародно узгодженими номерами для ідентифікації (бібліографічних) даних. У заголовку міститься примітка, яка вказує на те, що файл містить деяку технічну інформацію, яку було надано після подання заявки і не включено до специфікації.

Опис патентованого винаходу поділяється на підрозділи: історія винаходу, об'єкти і короткий зміст винаходу, опис креслень та детальний опис винаходу. У всіх патентних заявках або описах пункти нумеруються таким чином, хоча існує певна варіативність у використанні підрозділів для описової частини документа. На даному етапі, текст і мова опису є відносно простими для сприйняття і розуміння. Можна відзначити деякі повторювані фрази: *The/this invention relates to ...* і використання слова *known* для посилення на наявні системи або попередні знання [6].

За описом винаходу слідує розділ формули. У певному сенсі розділ із формулою винаходу є найважливішою частиною, оскільки в ньому точно визначається суть винаходу, який є патентоспроможним. Цей розділ перекладається Європейським патентним відомством (ЄПВ) трьома офіційними мовами: англійською, французькою та німецькою. Перший пункт формули,

як правило, має найширшу сферу застосування, а наступні пункти формули стають все більш вузькими.

У патентах, на відміну від технічних інструкцій або посібників, зазвичай немає пронумерованого переліку деталей, з якими можна ознайомитися. Тому, щоб розрізнити компоненти та їх цифрові позначення, потрібно читати опис патенту; креслення додаються до опису, проте їх важко розшифрувати самостійно. Креслення зазвичай є останнім пунктом у документації і представлені чорно-білими лінійними малюнками з номерами, які можуть бути надруковані або написані від руки.

Більшість патентних відомств вимагають, щоб патентні заявки супроводжувалися рефератом. Формально реферати не є частиною специфікації, однак вони часто перекладаються разом із назвами для полегшення публічного пошуку. Реферат має дозволити читачам, навіть тим, які не мають досвіду у патентних питаннях, швидко і легко зрозуміти суть винаходу та його новизну, вирішити, чи варто їм докладніше ознайомитися з повним текстом заявки. У рефераті не слід згадувати про стан розвитку галузі або потенційні застосування винаходу, проте потрібно охопити всі нововведення або покращення, уникнувши вичерпних технічних або конструктивних деталей.

Патентна інформація практично не дублює відомості науково-технічного характеру, у тому числі опубліковані в непатентній літературі. Важливо також відзначити, що інформація, яка міститься в описах винаходів, більш докладна, ніж в інших видах науково-технічних публікацій. Це пов'язано насамперед з вимогами патентного законодавства про повноту та надання детального опису винаходу при заповненні заявки. Крім об'єкту винаходу зазвичай описуються спосіб дії та найбільш ефективний варіант його практичного застосування [1].

Завдяки своєму особливому стилю, що відрізняється від загальноприйнятого в технічному перекладі, патентний переклад став окремою спеціалізацією, оскільки вимагає додаткового досвіду, характерного для таких типів текстів. До таких основних мовностилістичних особливостей патентів належать [3]:

- лексичні повтори;
- анафора;
- загальнонаукова (non-restrictive) термінологія;
- юридична субмова;
- номіналізація.

Лексичні повтори відіграють значну роль при перекладі патентів. Деякі терміни можуть повторюватися, тому їх точне відтворення є важливим для збереження сенсу інформації. Також повтори використовуються для забезпечення чіткості та юридичної важливості тексту. Наприклад, «*In recent years, there has been a substantial increase in the use of individually sterilized, individually packaged so-called one-time use medical syringes*» [7]. – «*Останніми роками спостерігається значне зростання використання індивідуально стерилізованих, індивідуально упакованих, так званих одноразових медичних шприців*».

Використання анафори допомагає підкреслити важливість певних термінів або концепцій, що повторюються на початку речення або абзацу. Це забезпечує послідовність та зв'язність тексту, створюючи структурну організацію та впорядкованість речень у перекладі. Наприклад, «*5. The conveyor system as claimed in claim 1 including support means ... 6. The conveyor system as claimed in claim 5 wherein said support ...*» [3]. – «*5. Конвеєрна система, як зазначено в п. 1, що включає опорні засоби ... 6. Конвеєрна система, як зазначено в п. 5, в якій зазначена опора ...*».

Як зазначає М. Олохан [3] з приводу загальнонаукової термінології, перекладачам корисно визначити загальну лексику, що використовується на позначення засобів, пристроїв, систем і т. ін., яку можна вживати в перекладі для збереження функціонального опису без додавання допоміжних характеристик до поняття. Загальний характер опису також можна зберегти через посилання на низку загальних механічних частин або компонентів. Наприклад, «*sample tube,*

clinical test apparatus, tube recess» [3]. – «пробірка, клінічний тестовий апарат, поглиблення для пробірки».

У патентних заявках використовуються елементи юридичної субмови і стилю, включаючи деякі формульні вирази, які з'являються у всіх або більшості патентів. Можемо навести приклади найбільш поширених прислівників таких, як *wherein* «де; в якому», *thereof* «з цього», *herein* «в цьому», *hereinafter* «далі», *thereinafter* «надалі»; а також фрази *as shown in Fig.* «як показано на фіг.» та *indicated by the reference number* «на що вказує ідентифікаційний номер» [3].

Номіналізація – це процес утворення іменника від іншого класу слів, зазвичай від дієслів і прикметників [8]. Номіналізація в перекладі може допомогти зберегти точність та зрозумілість, оскільки іменники зазвичай менше піддаються різним інтерпретаціям і рідше мають множинні значення, що сприяє уникненню непорозумінь. Наприклад, *singulation* «сингуляція», *extrusion* «екструзія», *drippage* «стікання», *intersection* «перехрещення», *diversion* «дивергенція» [3].

Розглянемо мовностилістичні особливості патентів на рівнях мови. На синтаксичному рівні переклад вимагає уваги до різних аспектів. Патентні тексти можуть містити дуже довгі речення, що можуть бути складними для перекладу. Також можуть використовуватися складні синтаксичні конструкції, такі як пасивні речення або умовні конструкції. Варто додати, що в них міститься багато технічних термінів і спеціалізованої лексики, аббревіатур і символів, які можуть мати свої власні синтаксичні властивості. Наприклад: «*In the very last moment of the injection stroke, the piston is pushed against the very sharp cylindrical cutting edge of the rear end of the tubular needle, which protrudes to the inside of the syringe cylinder for this purpose*» [7]. – «В останній момент ін'єкційного ходу поршень притискається до дуже гострої циліндричної ріжучої кромки заднього кінця трубчастого голки, яка для цього виступає всередину шприц-циліндра». Таким чином, перекладач використовує точну термінологію та еквівалентні вислови, застосовуючи буквальный переклад.

Грамматична структура речень у англійських патентах досить специфічна і підпорядкована правилам, які визначають вимоги до науково-технічних документів. Таким чином, текст наповнений пасивними конструкціями, що дозволяє зосередитися на винаході та його характеристиках. Наприклад: «*In reality, mistakenly called one-time use syringes may be repeatedly used, beyond the control of medical personnel thus creating grave danger for people*» [7]. – «Насправді шприци, які помилково називають одноразовими, можуть використовуватися багаторазово, поза контролем медичного персоналу, створюючи тим самим серйозну небезпеку для людей». Розглянемо ще один яскравий прилад: «*They gained popularity and the appreciation of medical personnel and also generally decreased the possibility of infecting an injected patient with germs or viruses that sometimes survived the sterilization process, a situation which occurred when multiple use syringes were sterilized after each use*» [7]. – «Вони отримали визнання та схвалення медичного персоналу, а також загалом знизили ймовірність інфікування ін'єкційного пацієнта мікробами або вірусами, які іноді виживали в процесі стерилізації, тобто ситуації, яка виникла, коли шприци багаторазового використання стерилізувалися після кожного використання». Речення відзначаються логічною послідовністю, що дозволяє систематично представити інформацію про винахід, починаючи від загального опису і закінчуючи конкретними технічними деталями. Також велика увага приділяється пунктуації, щоб уникнути двозначності і забезпечити зрозумілість тексту.

Також варто зазначити, що в патентах використовуються лексичні повтори, які потрібно зберігати при перекладі, щоб уникнути непорозумінь або двозначності. Візьмемо до прикладу деякі терміни: *syringe* «шприц», *piston* «поршень», *cylinder* «циліндр», *medical* «медичний» [7].

Під час перекладу патентної документації перекладачі застосовують різні способи та стратегії перекладу. Одним із таких способів можна вважати буквальный переклад. Він передбачає максимально точне та дослівне відтворення тексту оригіналу без відхилень у граматичній

структурі, термінології та без змін лексичних значень. Особливо важливо зберігати структуру патенту, включаючи нумерацію розділів, підрозділів, таблиць, формул та інших елементів.

У деяких випадках технічні або правові терміни в оригінальному тексті можуть не мати прямого еквіваленту в цільовій мові. Перекладачі можуть замінити такі терміни еквівалентними за значенням, що краще відповідають контексту, використовуючи еквівалентне перенесення значень. Еквівалентність забезпечує адекватне відтворення технічної інформації та деталей винаходу без спотворень або втрати смислу.

Основною загальною стратегією при перекладі патентних документів є так званий «дзеркальний переклад» через те, що патенти мають специфічну термінологію та структуру, яка може бути важкою для відтворення іншою мовою без втрати сенсу. «Дзеркальний переклад» передбачає, що оригінальний текст завжди розташовується на одній сторінці з перекладом, при чому рядки оригіналу (ліворуч) мають бути розміщені на тому самому рівні, що й відповідні рядки перекладу (праворуч). Важливим фактором є те, що при перекладі патенту перекладач має зберегти технічний та юридичний зміст документу, а «дзеркальне» розташування сприяє його збереженню і подальшому розумінню читачем.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо зробити висновок, що переклад патентної документації є складним процесом, який вимагає не лише мовних знань та навичок, а й глибокого розуміння мовностилістичних особливостей патенту як типу тексту, що лежить на перетині технічного та юридичного стилів. Таким чином, перекладач має бути обізнаним у зазначених сферах, аби виконувати адекватний і точний переклад патентів. Переклад патентної документації є окремим напрямком у галузі технічного перекладу, що вимагає не тільки набуття навичок опрацювання технічних текстів, а й володіння стратегіями та способами перекладу юридичних паперів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коломієць С., Коломієць В. Методи аналізу патентної документації. *Advanced Linguistics*. 2023. № 12.
2. Аношкова Т. Поширені граматичні помилки в процесі перекладу патентів США українською мовою. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Філологія*. 2018. Вип. 18.
3. Olohan M. *Scientific and technical translation*. London & New York: Routledge, 2016.
4. Helmers C., McDonagh L. *Patent Litigation in the UK*. LSE Legal Studies Working Paper No.12. 2012. URL: <https://ssrn.com/abstract=2154939>. (дата звернення: 24.04.2024)
5. Kane Y. I. *How Apple Tried to Avert a War With Samsung*. 2014. URL: <https://www.vox.com/2014/4/1/11625120/how-apple-tried-to-avert-a-war-with-samsung>. (дата звернення: 24.04.2024)
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2018. 534 с.
7. UK Patent Application No 8711564 URL: <https://worldwide.espacenet.com/> (дата звернення: 24.04.2024)
8. Zhafira N. R., Garnida S. C. *An analysis of nominalization in Kimps' Scientific Text*. Surabaya, 2023. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/2548-Article%20Text-5313-1-10-20230726.pdf>. (дата звернення: 24.04.2024)